

як найчисельніші родини відвалу №3 становлять 18,8 і 15,7 %, а 11 моно-видових родин — 34,1 %. Установлено, що бріофітні угруповання відвалу №4 є різноманітнішими за структурою та продуктивнішими (за показниками біомаси). Очевидно, рекультивация, проведена на відвалі №3, призвела до зменшення різноманіття екоотопів та бріофітних угруповань. На нерекультивованому відвалі №4 ступінь зволоження та освітлення змінюється у широких межах, тому трапляється більше видів з різною екологічною амплітудою. Отже, аналіз стану бріофітного покриву свідчить про його важливе індикаційне значення на посттехногенних територіях сірчаних родовищ.

Література

1. Бойко М.Ф. Анализ бриофлоры степной зоны Европы / М.Ф. Бойко. — Киев: Фитосоциоцентр, 1999. — 180с.
2. Рабик І.В. Участь мохоподібних у відновленні рослинного покриву на територіях підземної виплавки сірки Язівського родовища / І.В. Рабик, О.І. Щербаченко, І.С. Данилків // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія. — 2011. — Вип. 2. — С. 120–124.
3. Улична К.О. К методике изучения эпифитных моховых обрастаний / К.О. Улична, С.В. Гапон, Т.Г. Кулик // Проблемы бриологии в СССР. — Л.: Наука, 1989. — С. 201–206.
4. Crandall-Stotler B., Morphology and classification of the Marchantiophyta / B. Crandall-Stotler, R.E. Stotler, D.G. Long // In Bryophyte Biology. — Cambridge: Univercite Press, 2008. — P. 1–70.
5. Goffinet B. Morphology, anatomy and classification of the Bryophyta // In Bryophyte Biology / B. Goffinet. — Cambridge: University Press. — 2008. — P. 55–138.
6. The Plant List. — 2013. Version 1.1. [Electronic resource] / (<http://www.theplantlist.org/>)
7. Tooren van B.F. Regeneration of species richness in the bryophyte layer of Dutch chalk grasslands / B.F. van Tooren, B. Ode, H.J. During, R. Bobbink—1990. — P. 23 — 79.

ФІТОСОЗОЛОГІЧНА УНІКАЛЬНІСТЬ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА «ГЕОГРАФІЧНИЙ ЦЕНТР ПОЛТАВЩИНИ» (ВЕЛИКОБАГАЧАНСЬКИЙ РАЙОН, ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Смоляр Н.О.¹, Остапенко Т.М.², Дубовик І.А.²

*¹НЦЦ «Інститут біології» Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

*²Красногорівська ЗОШ I-III ступенів Великобагачанського району
Полтавської області*

Біологічне різноманіття — невід’ємний компонент навколишнього середовища. Його фітогенна складова — рослинний світ — відіграє життєво важливі екологічні функції, виступає середовищезформуючим фактором для інших живих організмів, індикатором якості довкілля. У сучасних умовах під впливом антропогенного тиску відбувається порушення стійкості і цілісності природних екосистем та виснаження природних ресурсів, у тому числі й рослинного світу. Подальше збіднення біорізноманіття може

призвести до дестабілізації біоти, порушення цілісності природного середовища й порушення гомеостазу біосфери як глобальної екологічної системи.

Збереження біорізноманіття, як одного з найважливіших ресурсів планети, – складна комплексна проблема. Збалансоване природокористування, невиснажливе використання природних екосистем, зниження рівня антропогенних забруднень забезпечить збереження біологічної та ландшафтної різноманітності. На цих аспектах базувалося створення ландшафтного заказника місцевого значення «Географічний центр Полтавщини» на території Великобагачанського району (Полтавська область, Україна) з типовими, але добре збереженими ландшафтами і їх складовими – рослинним та тваринним світом.

На перших етапах проектування заказника плідна робота була проведена й учнями Красногорівської ЗОШ I-III ступенів Великобагачанського району Полтавської області, членами шкільного гуртка «Еколог» Остапенком Павлом та Остапенком Станіславом (2009-2012 рр.). Із 2014 року вивчення біорізноманітності заказника проводиться нами у межах виконання науково-дослідних робіт та розробки учнівських екологічних проектів.

Виходимо з того, що для впровадження різних природоохоронних заходів та забезпечення ефективного режиму заповідання, як основної функції заказника, необхідною є достовірна інформація про стан видів та природних угруповань у конкретних біотопах, видовий і систематичний склад флори, фауни та мікробіоти, чисельність видів та особливості їх поширення. Особливо гостро ці питання постають у контексті збереження біорізноманіття та середовища його існування на що, власне, й зорієнтовано функціонування цього природно-заповідного об'єкту.

Ландшафтний заказник «Географічний центр Полтавщини» створений на площі 1274,7 га рішенням Полтавської обласної ради від 23.06.2010. Згідно концепції розбудови регіональної екомережі Полтавщини він є ключовою територією Псільського природного ядра. Загальна характеристика біорізноманітності у його межах наведена у попередній публікації за участю й двох авторів цієї статті [4].

В обґрунтуванні доцільності створення цього природно-заповідного об'єкта акцентувалося й на показниках флористичної та ценотичної репрезентативності й унікальності. На території заказника нараховано 12 рідкісних рослин, із яких три види (*Salvinia natans* (L.) All., *Gladiolus tenuis* Bieb., *Stipa capillata* L.) включені до Червоної книги України [6], 9 (*Scilla siberica* Haw., *Convallaria majalis* L., *Campanula persicifolia* L., *Iris hugarica* Waldst. et Kit., *Asyneuma canescens* (Waldst. et Kit.) Griseb. et Schenk, *Aster amelloides* Bess., *Melica transsilvanica* Schur., *Sedum purpureum* (L.) Schult., *Nymphaea alba* L.) – до регіонального списку [1], шість (*Carpinus betulus* L., *Centaureum erythraea*, *Lucanthemum vulgare* Lam., *Acorus calamus* L., *Paris quadrifolia* L., *Scutellaria altissima* L., *Gnaphalium luteo-album* L.) є малопоширеними; п'ять угруповань занесені до Зеленої книги України [2] (лісові кленово-липово-дубові ценози з ліщиною, кленово-липово-дубові ліси ліщинові з грабом, водні – сальвінії плаваючої, глечиків жовтих, латаття білого), а степові угруповання перлівки трансільванської рекомендуються до регіональної Зеленої книги Полтавщини [3]. За результатами моніторингових фітосозологічних досліджень нами виявлено нові місцезнаходження деяких із вказаних рідкісних рослин на території заказника, здійснюється моніторинг відомих, а також доповнено флорозологічний список *Fritillaria meleagroides* Patrin. ex Schult. et Schult. fil. – рідкісний

лучно-болотним видом із списку Червоної книги України, який на території заказника формує в різні роки чисельні та щільні ценопопуляції. У цено-тичному відношенні рідкісні види рослин заказника репрезентують степові (5 видів), лісові, лучно-болотні та водні (по два), узлісні та піщані (по одному) біотопи, рідкісні фітоценози — степові, лісові та водні. Оскільки рідкісні види є індикаторами стану навколишнього природного середовища, то наявність рідкісних видів і фітоценозів різних біотопів свідчить про відносно добру збереженість біотопів долини р. Псел у межах заказника.

Із метою визначення найбільш ефективного режиму їх охорони нами розпочато вивчення показників та особливостей ценопопуляцій рідкісних рослин на території заказника та на суміжних із ним ділянках, зокрема й з різним типом традиційного природокористування, насамперед, визначення їх вікових станів та життєвих стратегій.

Література

1. Байрак О.М. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. — Полтава: Верстка, 2005. — 248 с.
2. Зелена книга України / за ред. Я.П. Дідуха. — К.: Альтерпрес, 2009. — 448 с.
3. Смоляр Н.О. Зелена книга Полтавщини. Рідкісні й такі, що перебувають під загрозою зникнення, та типові природні рослинні угруповання: Навчально-методичне видання. — Полтава: Швидкодрук, 2014. — 74 с.
4. Стецюк Н.О., Слюсар М.В., Остапенко Т.М., Остапенко С.О. Ландшафтний заказник «Географічний центр Полтавщини» — осередок біорізноманітності Псільського екокоридору регіональної екомережі // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України: М-ли Всеукр. наук.-практ. конф. — Полтава: Астрая, 2011. — С. 198-201.
5. Червона книга Полтавщини. Види регіонального списку та їх охорона: Науково-методичне видання / за заг. ред. Н.О. Смоляр Н.О. — Полтава: ШвидкоДРУК, 2013. — 198 с.
6. Червона книга України / за ред. Я.П. Дідуха. — Київ: Глобалконсалтинг, 2009. — 900 с.

РІДКІСНІ ВИДИ ФЛОРИ СКИБІВСЬКО-ЗБИТНІВСЬКОЇ БАЛКИ (ЧУТІВСЬКИЙ РАЙОН, ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ), ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОХОРОНА

Смоляр Н.О.¹, Сьомак І.О.²

*¹ННЦ «Інститут біології» Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

²Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Метою сучасної Концепції Національної програми збереження біологічного та ландшафтного розмаїття України є забезпечення збереження максимально можливої біорозноманітності та багатства ландшафтів шляхом охорони, поліпшення стану та відтворення екосистем, середовища існування видів та компонентів ландшафтів, а також створення екологічної мережі України як складової Всеєвропейської загальноєкологічної мережі. Такий підхід передбачає збереження біоти через її заповідання та невиснажливе (збалансоване) використання, без чого неможливе майбутнє України й цивілізації в цілому.